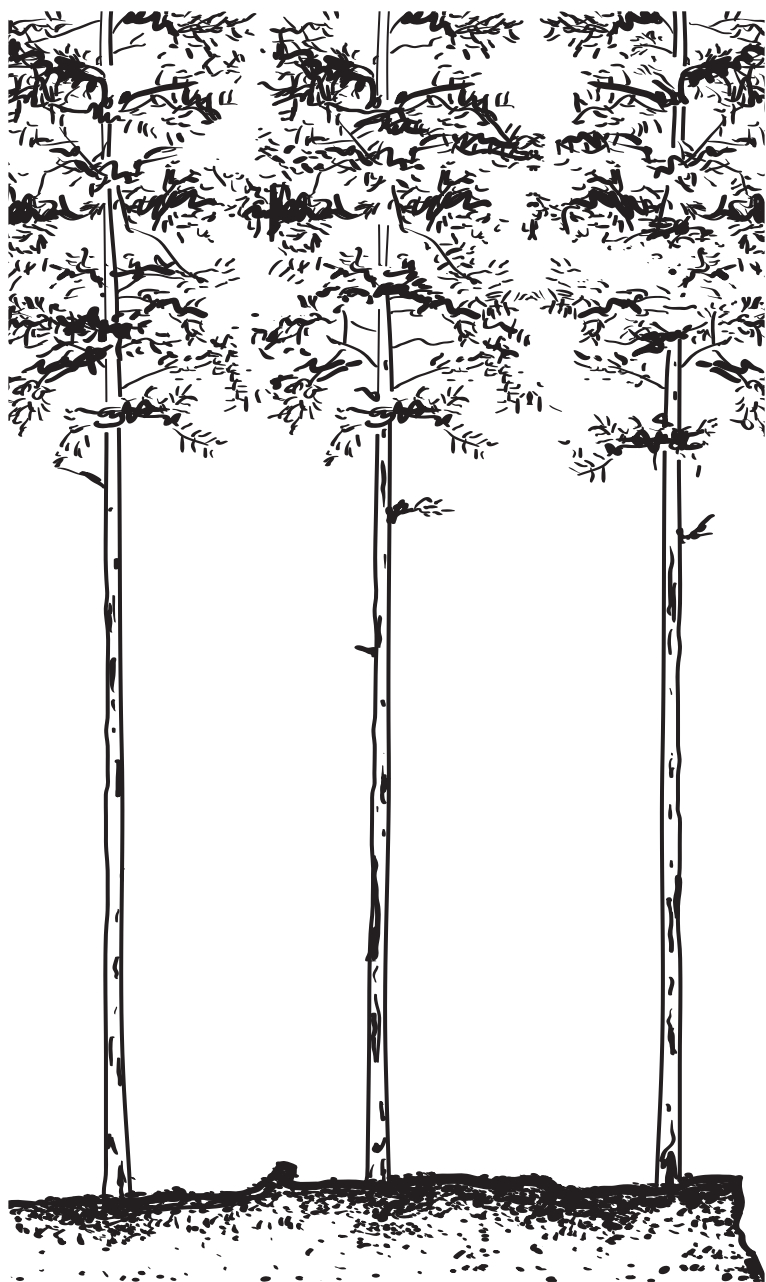

Inhoud

Leven en dood en de jezospar	7
Blauweregens	19
De hinoki	35
De sugi	57
Bomen in kimono	75
De Abe-pas	83
Verticaal hout, horizontaal hout	93
Bedrieglijke bomen	103
Nogmaals sugi	113
As	121
De levensduur van hout	135
Kersbloesems en wilgen	143
De bloesems van deze lente	151
Een den, een kamferboom en een sugi	159
Populieren	167
Aantekeningen	175
Alfabetische lijst van in Nederland	
minder bekende bomen en struiken	182
Aya Kōda – een biografische schets	187

Leven en dood en de jezospar

(1971)

Opeens ging het gesprek over de jezospar en de manier waarop hij zich voortplant.

In de nagenoeg ongerepte bossen van Hokkaido, zoals het eiland Ezo of Jezo tegenwoordig heet, groeit de jezospar op omgevallen, dode bomen – de zogeheten moederstammen. Natuurlijk produceren zulke sparren onnoemelijk veel zaadjes die op de grond vallen. Maar de natuur in Hokkaido is hardvochtig. De zaadjes ontkiemen wel, maar groeien niet. Alleen de zaadjes die op omgevallen bomen terechtkomen en daar ontkiemen hebben geluk. Daar zijn de omstandigheden bevorderlijk voor hun groei. Niet dat ze lekker ontspannen de hoogte in kunnen. Op zo'n moederstam is niet veel ruimte. De zwakke reddten het niet en moeten het veld ruimen. Alleen een heel beperkt aantal, dat zich aan die barre omstandigheden heeft weten aan te passen – de echt sterke – is het met enig geluk gegund in leven te blijven, en sommige daarvan zijn nu driehonderd of vierhonderd jaar oud. Omdat ze wortel hebben geschoten op dezelfde omgevallen boom, staan ze netjes in een rechte rij. Daarom kunnen zelfs mensen die er niets vanaf weten meteen zien:

hier lag vroeger een moederstam. Aldus de spreker.

Het was een avontuurlijk verhaal, vol risico's en gevaar. Het deed me iets. Wat een mooi verhaal! Het schreeuwde om een reactie. Er alleen maar naar luisteren was niet voldoende. Dit moest ik met eigen ogen zien, besloot ik.

Gelukkig kreeg ik de gelegenheid om het experimentele bos van de Universiteit van Tokio in Furano te bezoeken. Toen ik me eenmaal had voorgenomen de jesuspar te zien, begon ik namelijk luidkeels te gillen. Ik was me er drommels goed van bewust dat dit een ramp was voor de mensen tegen wie ik gilde en ik had ook met hen te doen, maar ik wist niet van ophouden. Ik gilde lustig door. Ik ben al op leeftijd, en ik vond het idee dat ik, als ik deze kans liet schieten, nooit iets met de jesuspar te maken zou krijgen zo onverdraaglijk dat ik de overlast die ik anderen bezorgde samen met mijn eigen onbeschoftheid maar in de kast zette en de sleutel weggooide. Je kunt je mijn blijdschap voorstellen toen het eindelijk zeker was dat ik de jesuspar zou ontmoeten.

In Hokkaido waren op 28 september de bladeren al aan het verkleuren. Het was de eerste herfstpracht, en alles was één felgekleurd schouwspel. De chrysanten langs de spoorbaan waren donkerpaars, de takken van de lijsterbes naast de ingang van mijn onderkomen waren zwaar van trossen scharlaken vruchtjes. De herfst ging zijn hoogtepunt tegemoet. In de kamer waar ik naartoe werd gebracht, brandde de kachel, en rond zonsondergang werd het opeens nog kouder. Toen ik vanochtend uit Tokio vertrok, meldde het weerbericht dat het in Hokkaido drie graden boven nul was. Ik kon het nauwelijks geloven, maar nu vertelde mijn huid me dat het waar was.

De eerste dag. Is dit wat ze een specimenkamer noemen? Hij staat tenminste vol specimens van grote Hokkaidose bo-

men. Rijen zware stammen in het gelid, allemaal netjes op dezelfde lengte gezaagd, de schors er nog aan. Het eerste wat ik voel is de druk van hun gewicht. Het gewicht van betonnen gebouwen doet me niets, daar ben ik wel aan gewend, maar het gewicht van al die bomen werkt een stadsbewoner op de zenuwen. In zulke omstandigheden kan ik niets onthouden. Ik luister wel, maar ik hoor niets; ik kijk wel, maar ik zie niets; wat ik zo naarstig in mijn hoofd heb gestampt, verliest alle samenhang. Het enige wat blijft hangen is het beeld van rijen enorme houten pilaren.

De tweede dag rijden we naar een gedenksteen en hebben daar een schitterend uitzicht over een zee van bomen. In de verte rijst de ene bergkam na de andere op om me te vertellen hoe uitgestrekt dit experimentele bos wel is. Daarna duikt de jeep een dal in en gaat een berg op, steeds hoger en hoger, en al doende krijg ik een praktijkles in de manier waarop de bomen die hier hun leven leiden geleidelijk aan veranderen naarmate we hoger komen. Nu zien we coniferen en loofbomen die het predicaat 'elitebomen' dragen. Natuurlijk moeten ze aan allerlei voorwaarden voldoen om eliteboom te kunnen worden. Maar zelfs voor mijn ongeoefende oog zijn ze bedeed met een grootsheid die me onmiddellijk overtuigt. Nu en dan vallen er spetters regen, en uit het dal komt een mist opzetten die het zicht op ons pad vervaagt en een laagje dauw achterlaat op de grasbamboe die overal opspringt onder onze voeten. Onwillekeurig voel ik me aangedaan. Een zorgvuldig geselecteerde eliteboom is zonder enige twijfel een imposant gezicht. Maar er zijn talloze bomen te gemiddeld om het tot eliteboom te schoppen, en in die middelmatigheid zijn er ook weer gradaties. Ook van zulke bomen kun je vast op aan. En onder aan de lijst staan daar de zwakkelingen, die

worstelen om in leven te kunnen blijven? Ik weet niet hoe ik die moet noemen. Triest? Aandoenlijk? Bomen zeggen werkelijk niets, terwijl ik sta te popelen om met iemand te kunnen praten. Maar ik houd me in en pas me aan aan de stilte die in het bos heerst.

De derde dag gaan we vanuit een ander dal de bergen in. Onder het rijden laat ik me iets vertellen over hoe planten met elkaar leven, hoe die gemeenschap verandert, en het milieu waarin dat allemaal gebeurt.

Maar ik ben gekomen om jезosparren op een moederstam te zien. Kijk, daar staan ze. En daar ook, wordt me verteld, maar ik raak de kluts kwijt. Ik zie helemaal niets. Alleen rijen en rijen identieke bomenbenen. De regen van gisteren valt vandaag nog steeds. Het is schemerachtig in het bos, de bomen staan ook zo dicht op elkaar. De schors van elke boom is nat, en als ik omhoogkijk, zie ik dat de takken van hun toppen zo met elkaar zijn verstrengeld dat ze een scherm vormen. Wie zei er ook weer dat zelfs de domste leek meteen kon zien dat hier vroeger een moederstam lag? Nou, dat is beslist verzonnen, denk ik, maar je kunt nooit weten, en dus sper ik mijn ogen wijd open. De grasbamboe reikt tot aan mijn borst en maakt het lopen moeilijk. Ik blijf alleen maar bomenbenen zien. Kom eens hier en kijk daar eens, wordt me gezegd. En eindelijk zie ik het. Diep zuchtend staar ik naar mijn doel. Dikke boomstammen waarvan elke idioot kan zien dat ze in een rechte lijn staan. Deze sparren, die de oude naam van dit enorme eiland hebben verworven, vormen werkelijk een plechtige, kaarsrechte rij. Ik voel geen dwang, maar er is hier iets wat wanorde afwijst. Iets wat sereniteit en rust uitstraalt. Iets wat me belet ze lichtvaardig te benaderen. Zeven bomen, van identieke lengte en dikte, met precies de juiste ruimte tussen hen in voor een meng-

sel van dunnere, lagere plantengroei. Het geheel vormt een mooie, natuurlijke combinatie.

Hoe oud zouden deze bomen zijn, vraag ik. Meer dan tweehonderdvijftig, driehonderd jaar, is het antwoord; de winters hier zijn streng, dus ze zijn niet zo dik als je op grond van die leeftijd zou verwachten. Ik sta stil en probeer tot rust te komen, en dan hoor ik overal om me heen onregelmatig spetterende geluidjes. Het zijn verspreide regendruppels, die op de bladeren van de grasbamboe vallen. Zijn dit de laatste druppels van de regen, souvenirpjes van de mist, of misschien een welkom van de bomen? Er zijn ook geluidjes die mijn schouders bezoeken.

Jammer genoeg is er geen concreet bewijs dat deze bomen echt op een moederstam zijn ontkiemd. Die conclusie is uitsluitend gebaseerd op het feit dat ze in een rechte lijn staan, maar doorslaand bewijs is er niet. Niet dat ik het niet geloof. Ik wil alleen dolgraag zekerheid hebben. Anderzijds, als er echt driehonderd jaren verstreken zijn, is de moederstam helemaal vermolmd, dus het is niet meer dan logisch dat er niets meer van over is. Daarom is de grond hier vlak en valt er van de hele massa van de woudreus die hier ooit omviel, van zijn dikte, zijn omvang, geen spoor meer te bekennen. Ik vind het enigszins onbevredigend.

Ik heb het nog niet gezegd of ik krijg te horen: O, dat is geen probleem. Als ik een beetje rondsnuffel, vind ik beslist iets wat aan je verwachtingen voldoet. En al gauw word ik geroepen: Kijk hier maar! Het is onmiskenbaar een omgevallen boom, met een volledige groep dunne, wankelende, jonge boompjes erop. De schors is volledig overdekt met mos, maar een eindje boven de grond, ongeveer ter hoogte van mijn enkel, zie ik duidelijk de ronding van een gaandeweg dunner wordende gevallen boom; vlak ernaast ligt een wortelstronk

die er ook aan lijkt toe te behoren. Ik heb mijn bewijs. Geleidelijk aan dringt tot me door hoe tragisch dit wel is. Hier ligt een voormalige boom te vertellen over de verandering die zich bij de dood voltrekt. Zijn vorm is niet pathetisch of meelijwekkend, hij ligt er alleen maar. Vormde de rij bomen van daarnet een sereen en onverstoort beeld van leven na de dood, dan is dit de rauwe gedaante van de oneindige cyclus van leven en wedergeboorte. Dit is ontegenzeggelijk een afdoend bewijs. Hier ben ik voor gekomen. Maar ik had nooit verwacht zo'n tragisch schouwspel onder ogen te krijgen. Enerzijds wil ik er met neergeslagen ogen in een grote boog omheen lopen, anderzijds wil ik er ook niet voor vluchten.

Ik pak een heel jong, ongeveer dertig centimeter hoog boompje op de moederstam, en schud het heen en weer om te zien wat er zal gebeuren. Het stammetje buigt gewillig, maar de wortels zitten verrassend stevig vast. De dunne zijn het lijk van de moederstam binnengedrongen en hebben een fijn netwerk in het lichaam verspreid; de dikkere zijn om de buitenkant heen gekropen in een poging zo snel mogelijk de grond te bereiken. Ze willen met alle macht leven en steken de felheid van dat verlangen niet onder stoelen of banken. Met enige schroom leg ik mijn hand op het lijk. Wat is het koud! En zo doorweekt, net een spons. Het is drijfnat, waarschijnlijk van de regen van gisteren. Maar het lichaam zelf heb ik niet aangeraakt. De hele huid is overdekt met een dikke, gelijkmatige deken van mos. Het voelt aan als een lijkwade, omgewikkeld door de natuur. Ik onderdruk de lichte angst die ik voel en pel met alle tien mijn vingers een laagje mos los. Onder het mos is het ook kletsnat. Korrelige bruine kruimeltjes blijven aan mijn handen kleven. Dat is de oorspronkelijke schors. Ik wroet verder. Daaronder is het

vrij hard. Maar als ik mijn nagels gebruik, zijn er hier en daar stukjes die makkelijk loskomen. Blijkbaar is het rot niet regelmatig verdeeld. Ik wrik aan een stukje dat bezig is zijn oorspronkelijke vorm te verliezen. Na een lichte worsteling trek ik een verticaal brokje van drie centimeter lengte los. Met ‘verticaal’ bedoel ik dat het van de wortels naar de kruin heeft gelegen. Wat ik tussen mijn vingers houd, is bijna volledig vergaan, zo erg dat je het nauwelijks nog hout kunt noemen, en toch gaat mijn hart ernaar uit, zo hard doet het zijn best nog *iets* te zijn. Het is zo vermolmd dat het nauwelijks meer als hout herkenbaar is, maar de essentieelste eigenschap van hout heeft het behouden: het is bijna onmogelijk het in de breedte te splijten.

Ik herhaal mijn vraag van daarnet. Ik wijs op een boompje dat iets groter is dan ik en zeg: Hoe oud zou die zijn? Die? Een jaar of zeventien, achttien. Nee, misschien iets ouder. Zo oud al? In plaats van te antwoorden, pakt de bomenman zijn kapmes van zijn heup en hakt botweg het ongeveer net zo grote boompje eraan om. Hij laat me de doorsnede zien. Tel maar, zegt hij met een glimlach. Dit boompje heeft de *struggle for life* op de moederstam al verloren: het was in het midden afgeknapt en zijn dagen waren duidelijk geteld. Alles wat goede bomen in de weg staat, wordt gekapt – dat is een van de regels van deskundig bosbeheer. De jaarringen staan zo dicht op elkaar dat ik ze met mijn ogen onmogelijk kan tellen, maar mijn jongere metgezel komt tot twintig en meer. Nu dit boompje gekapt is, is er wat meer ruimte gekomen. Hoewel het kapmes de moederstam maar heel lichtjes raakt, spat er toch naar alle kanten water op. Het fragment dat eraf vloog, is maar anderhalve centimeter dik en vijftien centimeter lang; het is bruin verkleurd, maar heeft nog steeds de vorm van een houtspaander. Ik stel dezelfde vraag opnieuw:

Hoeveel jaar is het geleden dat deze boom is omgevallen? Tja, als we de grootste boom van de nieuwe lichtung op veertig jaar schatten, moet de moederstam al een laagje mos hebben gehad voordat het zaadje erop viel, dus reken zelf maar uit; in het bos verstrikt de tijd heel anders dan op de klokken in de mensenmaatschappij, is het laconieke, milde antwoord. Een mensenleven is vandaag de dag zestig, zeventig jaren lang; als een oude boom omvalt, vergaat de buitenkant al snel, maar wie kan zeggen hoeveel jaren het zal duren voordat ook de kern vergaan is? Al zijn ze vijftig jaar oud, de jonge bomen die nu op de moederstam staan, zijn niet meer dan onnozele kinderen. Verstrikt de tijd in het bos zo langzaam, of leven mensen zo kort? Deze gedachte is verontrustend en rustgevend tegelijk. Ik kijk om me heen, en nu mijn ogen er een beetje aan gewend zijn, zie ik links en rechts rijen sparren op moederstammen.

Net als op omgevallen bomen, groeien Jezusparren op stronken van geknapte of gekapte bomen. Kijk, daar zie je een goed voorbeeld, wordt me gewezen. Op een helling staat een boom – recht, hoog, dik en sterk – op de stronk van een boom die waarschijnlijk in een storm is omgeblazen. Zijn dikke wortels hebben de grond bereikt en zo te zien staat hij onwrikbaar stevig, maar onder zijn voeten kun je nog duidelijk de vorm van een vermolmde oude boom ontwaren. Anders gezegd: de nieuwe boom zorgt nu voor de oude; hij koestert hem en doet zijn uiterste best hem te beschermen. Honderden jaren geleden heeft hij de oude boom misschien meedogenloos gebruikt om zichzelf te voeden, maar nu, eeuwen later, is de oude boom er nog steeds – dankzij de nieuwe. Zojuist heb ik een schrijnende demonstratie meegeemaakt van hoe leven en dood in elkaar overgaan en proefde ik een trieste nasmaak, maar nu ik deze boom heb gezien, is